

175 ár síðani V. U. Hammershaimb varð foddur:

Hann legði okkum lunnar undir móðurmálið

»Færøsk kan ikke kaldes et sprog, da det kun er en mundart eller dialekt, som består af en blanding af islandsk og dansk«, vildu teir vísu í Danmark vera við fyrri 150 árum síðani.

Tann mentanarrørsla, ið tók seg upp um øll Norðurlond fyrri partin av síðstu øld, verður nevnd »romantikkurin«. Fyri tey, ið vóru hugtikin av hesi rørslu, hevði móðurmálið ómetalligan týðning - tað var at kalla heilagt.

Eftir Eirik Lindenskov

Sum navnið kundi bent á, so var V. U. Hammershaimb av útlendskari ætt - embætismannaætt. Tann fyrsti, ið fekk navnið Hammershaimb, var Georg Smendein, sum búði suðuri í Schlesien. Hann varð í 1642 gjørdur til bóhmiskan aðalsmann og fekk navnið von Hammershaimb. Sonur hansara Vencelaus Franciscus, flutti til Hamborg og haðani seinni til Keypmannahavnar.

Hann átti bert eitt barn, Jørgen Frands Hammershaimb, sum var skrivari hjá geheimeráð Carl von Gabel. Her er tað fyrstu ferð, at ein Hammershaimb ber við nakað føroyskt, tí Gabel var lensharri yvir Føroyum. Í 1723 var J. F. Hammershaimb settur til fúta í Føroyum. Ein av hansara synum, Vencelaus Hammershaimb, bleiv fúti eftir pápán í 1765. Sonur hansara var Jørgen Hammershaimb, faðir Vencelaus Ulricus, og hann var, sum nevnt, seinasti lögmaður í Føroyum (1806-16).

Móðir V. U. Hammershaimb var Armgard Maria. Foreldur hennara vóru ein hattamakari í Keypmannahavn, Egholm og Armgard Maria Weyhe, ættað úr Hvalba.

Í Havn var annað lívið

Tá ið lögmanseinkjan nú var komin til Havnar við teimum tveimum børnum, búði hon í Nýggjastovu hjá móður síni, Armgard Mariu Egholm. Hetta var annað lívið enn á Steig, har ikki treyt teim-

um nakað. Í Havnini haraftur ímóti mátti nú sparast. Vensil treivst tó væl. Hann vann sær nógvar vinir millum havnardreingir.

Soleiðis kom Vensil í samband við tað upplýsta umhvørvið, sum var í Havn og sum júst var farið at blóma um hetta mundið.

Tað segðist um Vensil, at honum dámdi sera væl at lurtu eftir søgum, sum tey gomlu søgdu frá. Serliga var tað ein gomul kona, »Birta á Kletti«, ið plagdi at siga børnunum søgur. Tey sótu í ring um hana og lýddu á.

Lærði at lesa

Abbi Vensils, Wencelaus Hammershaimb, livdi enn, og abbasonurin vitjaði sjálvsagt javnan abban yviri í »Fútaðstovu«. Tá Vensil var 6 ára gamal, lærði abbin hann at lesa og fór skjótt at lesa latín við honum. Fyrsti maður á amtsskrivstovu, Jens Davidsen (1803-78 sum sjálvur hevði lært at lesa og skriva hjá Svabo), lærði dreingin at skriva, og hann var settur í Havnarskúla.

Presturin í Havn, Kristen Pram Gad, sum seinni bleiv verfaðir hansara, las eina tíð við honum. Vensil hevði sjálvsagt eisini samband við ommubeiggjan, Jens Christian Svabo, sum tá var gamal og sjúkligur. Men hann fektst tó framvegis við at skriva upp føroysk orð og føroysk kvæði. Hóast Vensil bert var fimm ára gamal, tá Svabo doyði, segði hann seg væl minnast ommubeiggjan siga frá.

Drúgv ferð

Vensil veksur upp í Havn,

men tá hann er vorðin 12 ára gamal, fer hann til Danmarkar at lesa. 20 oktober 1831 fara hann og mamman avstað við konguliga handilsskipinum.

Men ferðin var drúgv. Ódnarveður brast á, og skipið mátti fleiri ferðir leggja inn, eð tað kom ikki leiðina fram til Danmarkar fyrr enn 26. februar 1832 - góðar fyra mánaðir seinni.

Fyrsta Føroyaferðin

Hammershaimb fór fyrstu ferð heim til Føroya at ferðast í 1841. Hann ferðaðist saman við Pløjen, amtman, um landið. Hetta var fyrsta ferðin, at hann fór undir at savna saman gomul føroysk fólkaminni, men ferðin var tó bert til stuttleika. Nakað av tí, ið hann savnaði á hesi ferð, fekk hann, nøkur ár seinni, prentað í »Annaler for nordisk Oldkyndighed« (1846). Eisini er dagbókin frá ferðini komin út á prenti. Í 1941 gav Christian Matras út bókina, sum Hammershaimb sjálvur hevur kallað »Udkast til Dagbog for W. U. Hammershaimb«.

Eftir førtýfaferðina flutti Hammershaimb inn á Regensen (á Garð) og fór undir at lesa gudfrøði, men hevði hann eisini stóran áhuga fyri norrønum.

Romantikkurin

Tann mentanarrørsla, ið tók seg upp um øll Norðurlond fyrri partin í 19. øld, verður nevnd »romantikkurin«. Fyri teir, ið vóru hugtiknir av hesi rørslu, hevði móðurmálið ómetalligan týðning - tað var at kalla heilagt. Fornari tað var - hægri varð tað mett. Í hesum mentanarumhvørvið kom Hammers-

haimb at sita øll lestrarárin. Sum nevnt las hann gudfrøði, men áhugin fyri norrønum og tí forna var sera stórur. Hann kom eisini nógvar saman við íslenskum studentum og í 1843 gjørdist hann limur í íslenska bókmentafelagnum.

Vensil hittir Svend Grundtvig

Ein dagin kemur ein maður inn á Garð at spyrja eftir Hammershaimb. Hesin spyr Vensil, um hann veit einhvønn, sum kann greiða honum frá føroyskum kvæðum. Hammershaimb heldur, at best man vera, um hann vendir sær til Svend Grundtvig. »Júmen, eg eri Svend Grundtvig«, svaraði maðurin. Frá hesi stund vóru teir báðir vinir,

og teir hjálptu hvørjum øðrum at savna saman føroysk kvæði. Úrslitið gjørdist stórverkið, Føroya Kvæði (Corpus carminum Færoensium).

Studentarini í Keypmannahavn var Hammershaimb virkin í felagslívi. Tað var stórur røringur í um hetta mundið, tí hetta var stutt fyri at grundlógin kom í gildi í 1849.

Tað er einki at ivast í, at øll hesi viðurskipti saman fáa V. U. Hammershaimb at seta sær fyrri at gera okkurt munagott før-

oyskum máli og bókmentum at frama.

Skúlamálið

Tá uppskotið um »Provvisorisk Regelement for Almueskolevæsenet paa Færøerne« av kongi varð sett til umrøðu í Roskilde Stænderforsamling, fór Vensil undir at skriva í donskum bløðum.

Á bygd heima í Føroyum høvdu fyrr verið skúlar. Hetta var tá Friðrikur fjórði livdi - tá hevði ein danskur bispur roynt at fingið lærarar at ganga út á bygdirnar at læra børnini at lesa. Men henda roynd eydnaðist ikki væl, og datt seinni niðurfyri. Havnin var einasta staðið, har skúli var. Á bygd lærdu foreldrinu børnini biblíu-søgu.

Sambært skrivandi monnum sum Lucas Debes, Graba, Landt og Begtrup, so vóru føroyingar kortini ikki illa fyri anda-

Svend Grundtvig (1824-1883) og Hammershaimb høvdu nógvar felags áhugamál og gjørdust vinmenn. Tá Hammershaimb stríðaðist um skúlamálið við donsku myndugleikarnar, kom Grundtvig honum til hjálpar ið bókini »Dansken paa Færøerne - Sidestykke til Tysken i Slesvig«

